

Ed. 586. Frumvarp til laga [302. mál]

um atvinnuréttindi vélfræðinga, vélstjóra og vélavörðna á íslenskum skipum.

(Lagt fyrir Alþingi á 106. löggjafarþingi 1983—84.)

I. KAFLI

Um fjölda vélstjóra og vélavörðna o. fl.

1. gr.

Fjöldi vélavörðna og vélstjóra á íslenskum skipum skal vera sem hér segir:

- A. Á skipi með vél 75—220 kw. (102—299 hö.) einn vélavörður.
- B. Á skipi með vél 221—750 kw. (300—1019 hö.) einn vélstjóri og einn vélavörður.
- C. Á skipi með vél 751—1500 kw. (1020—2038 hö.) tveir vélstjórar, yfirvélstjóri og einn undirvélstjóri.
- D. Á skipi með stærri vél en 1500 kw. (2038 hö.) þrjú vélstjórar, yfirvélstjóri og tveir undirvélstjórar, þ. e. 2. og 3. vélstjóri.

Á farþega- eða flutningaskipum með vél 1300 kw. (1766 hö.) og stærri skal auk upptalinnna vélstjóra vera einn vélavörður eða aðstoðarmaður.

II. KAFLI

Um atvinnuréttindi vélstjóra.

2. gr.

- 1. Sá sem lokið hefur vélstjóranámi 1. stigs hefur öðlast rétt til að vera vélavörður á skipi. Atvinnuskírteini: Vélavörður (VV.)
- 2. Sá sem lokið hefur vélstjóranámi 2. stigs hefur öðlast rétt til að vera vélavörður á skipi. Atvinnuskírteini: Vélavörður (VV.)
Að loknum 9 mánaða starfstíma sem vélavörður á skipi þar af a. m. k. 5 mánuði á fiskiskipi með vél 400—750 kw. (543—1019 hö.) hefur hann öðlast rétt til að vera vélstjóri á skipi með 750 kw. (1019 hö.) vél og minni. Atvinnuskírteini: Vélstjóri III (VS. III).
- 3. Sá sem lokið hefur vélstjóranámi 3. stigs hefur öðlast rétt til að vera vélavörður á skipi. Atvinnuskírteini: Vélavörður (VV.)
Að loknum 9 mánaða starfstíma sem vélavörður á skipi með vél 400—750 kw. (543—1019 hö.) hefur hann öðlast rétt til að vera vélstjóri á skipi með vél 750 kw. (1019 hö.) og minni og undirvélstjóri á skipi með vél 1500 kw. (2038 hö.) og minni. Atvinnuskírteini: Vélstjóri II (VS. II).
Að loknum 6 mánaða starfstíma sem undirvélstjóri á skipi með vél 750—1500 kw. (1019—2038 hö.) hefur hann öðlast rétt til að vera yfirvélstjóri á skipi með vél 1500 kw. (2038 hö.) og minni. Atvinnuskírteini: Vélstjóri I (VS. I).

4. Sá sem lokið hefur vélstjóranámi 4. stigs, ásamt sveinsprófi í viðurkenndri málmiðnaðargrein (þ. e. vélfræðingur) hefur öðlast rétt til að vera undirvélstjóri á skipi með ótakmarkaða vélstærð.
Atvinnuskírteini: Vélfræðingur II (VF.II).
Að loknum 6 mánaða starfstíma sem undirvélstjóri á skipi með vél stærri en 750 kw. (1019 hö.) hefur hann öðlast rétt til að vera yfirvélstjóri á skipi með vél 1500 kw. (2038 hö.) og minni.
Atvinnuskírteini: Vélstjóri I (VS.I).
Að loknum 12 mánaða starfstíma sem vélstjóri á skipi með stærri vél en 750 kw. (1019 hö.) þar af a. m. k. 6 mánuði sem 2. vélstjóri á skipi með stærri vél en 1500 kw. (2038 hö.) hefur hann öðlast rétt til að vera yfirvélstjóri á skipi með ótakmarkaða vélstærð.
Atvinnuskírteini: Vélfræðingur I (VF.I).
5. Við mat á starfstíma til atvinnuréttinda er heimilt að taka tillit til starfsreynslu við vélstjórn við aðrar stærðir véla en að framan greinir.

3. gr.

Starfstími vélstjóra, samkvæmt 2. gr., telst sá tími, sem maðurinn er lögskráður á skip og vinnur við það, að meðtöldum lögskráningardegi og afskráningardegi.

Til starfstíma má einnig telja starfstíma við vélaruppteikt í vélsmiðju eða í annarri sambærilegri málmiðnaðargrein.

III. KAFLI

Um eldri vélstjóraréttindi.

4. gr.

Við gildistöku laga þessara skal svo fara sem hér segir um atvinnuréttindi þeirra vélstjóra, er hlotið hafa réttindi eftir eldri lögum:

- a) Þeir sem lokið hafa hinu minna mótórvélstjóranámskeiði Fiskifélags Íslands eða 1. stigi vélstjóranáms fyrir gildistöku laga þessara skulu njóta sama réttar og þeir sem ljúka vélfræðinámi 2. stigs enda fullnægi þeir sömu skilyrðum um starfstíma.
- b) Þeir sem lokið hafa hinu meira námskeiði Fiskifélags Íslands eða 2. stigi vélstjóranáms fyrir gildistöku laga þessara skulu njóta sama réttar og þeir, sem ljúka vélstjóranámi 3. stigs, enda fullnægi þeir sömu skilyrðum um starfstíma.
- c) Þeir, sem tekið hafa próf frá Vélskólanum í Reykjavík, skv. lögum nr. 71 frá 1936, en eigi tekið próf í rafmagnsfræði, skulu njóta sama réttar og þeir, sem lokið hafa vélfræðinámi 3. stigs, enda fullnægi þeir sömu skilyrðum um starfstíma.
- d) Þeir, sem tekið hafa lokapróf frá Vélskólanum í Reykjavík, skv. lögum nr. 71 frá 1936 eða eldri lögum, skulu njóta sama réttar og þeir, sem hafa lokið vélfræðinámi 4. stigs ásamt sveinsprófi í vélvirkjun, enda fullnægi þeir sömu skilyrðum um starfstíma.

Þeir vélstjórar, sem fyrir gildistöku laga þessara nutu eða áttu kost á að njóta meiri réttinda en lög þessi veita þeim, skulu halda þeim rétti óskertum.

IV. KAFLI

Um undanþágur og mönnunarnefnd.

5. gr.

Ef skortur er á mönnum með nægileg réttindi, má eftir ósk útgerðarmanns eða skipstjóra viðkomandi skips, veita manni, sem ekki fullnægir skilyrðum laga þessara, með undanþágu rétt til starfa á tilteknu skipi eða gerð skipa um takmarkaðan tíma, þó eigi lengur en í 6 mánuði í senn.

Undanþágur samkvæmt 1. mgr. veitir fimm manna nefnd, sem samgönguráðherra skipar til að fjalla um þess háttar mál. Í nefndinni eiga sæti tveir fulltrúar tilnefndir af fulltrúum útgerðaraðila og tveir fulltrúar tilnefndir af Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands, en formann nefndarinnar skipar ráðherra án tilnefningar. Nefndin semur sér starfsreglur, sem hún lætur birta með fullnægjandi hætti. Nú synjar nefndin umsókn um undanþágu og getur umsækjandi þá borið ákvörðun nefndarinnar undir samgönguráðherra, sem leggur endanlegan úrskurð á málið.

Ráðherra er heimilt að ákveða með reglugerð gjald fyrir veittar undanþágur, sem viðkomandi undanþáguhafi greiðir, er renna skal í sérstakan sjóð sem hafi það að markmiði að veita lán og/eða styrki til þeirra undanþáguhafa sem fara í nám til öflunar starfsréttinda. Undanþegnir gjaldinu eru þeir sem lokið hafa fyllsta skólanámi til viðkomandi starfs.

6. gr.

Samgönguráðherra skipar mönnunarnefnd, sem hefur heimild til þess:

1. Að ákveða frávik frá ákvæðum laganna um fjölda vélavarda og vélstjóra eftir því sem tilefni gefst til, með tilliti til hagræðingarráðstafana, tæknibúnaðar, gerðar og/eða verkefnis skips.
2. Að heimila tímabundna breytingu á mönnun skips til reynslu, með skilyrðum, sem nefndin setur. Reynslutími sé þó ekki lengur en til 6 mánaða í senn.
3. Að meta starfstíma við vélstjórn til atvinnuréttinda samkvæmt ákvæðum 2. gr. 5. liðs og 2. mgr. 3. gr.

Í tilvikum 1—2 skal nefndin leita umsagnar Siglingamálastofnunar ríkisins varðandi öryggi og búnað skips.

7. gr.

Í mönnunarnefnd eiga sæti fulltrúar hagsmunaaðila að jöfnu, eftir tilnefningu viðkomandi samtaka.

Skipaður skal varafulltrúi hvers aðalfulltrúa á sama hátt.

Hæstiréttur Íslands skipar formann og varaformann nefndarinnar án tilnefningar og skulu þeir uppfylla almenn dómaraskilyrði.

Nánari reglur um skipan og starfshætti mönnunarnefndar setur samgönguráðherra með reglugerð.

V. KAFLI

Skírteini og læknisvottorð.

8. gr.

Íslenskur ríkisborgari sem fullnægir skilyrðum laga þessara um atvinnuréttindi með tilvísun til 2. gr. laganna, á rétt til eftirtalinna atvinnuskírteina:

Vélfræðingur	I. (VF.I).	Réttindi: Yfirvélstjóri hö. ótakmörkuð
Vélfræðingur	II. (VF.II).	Réttindi: Undirvélstjóri hö. ótakmörkuð
Vélstjóri	I. (VS.I).	Réttindi: Yfirvélstjóri 1500 kw. (2038 hö) og minni
Vélstjóri	II. (VS.II).	Réttindi: Undirvélstjóri 1500 kw. (2038 hö) og minni
Vélstjóri	III. (VS.III).	Réttindi: Vélstjóri 750 kw. (1019 hö) og minni
Vélavörður	(VV).	Réttindi: Vélavörður

Skírteinin skulu gefin út af tollstjóranum í Reykjavík eða lögreglustjórum úti á landi og skulu þau rituð á þar til gerð eyðublöð eftir fyrirmynd sem samgönguráðuneytið semur. Skírteinin skulu gefin út á íslensku og ensku og gilda um óákveðinn tíma frá dagsetningu þess nema skírteinishafi fyrirgeri því.

9. gr.

Til þess að vélstjóri hljóti atvinnuréttindi samkvæmt lögum þessum verður hann að sanna með læknisvottorði, að hann sé fær um að gegna stöðunni af heilsufarsástæðum. Læknisvottorð skal endurnýjað á 10 ára fresti, en þó má krefjast endurnýjunar oftar, ef sérstök ástæða er til.

Samgönguráðherra setur reglur um skilyrði varðandi sjón, heyrn og heilbrigði vélstjóra.

10. gr.

Nú vill einhver ekki hlíta úrskurði tollstjórnas í Reykjavík eða lögreglustjóra úti á landi um útgáfu skírteinis, og getur hann þá lagt málið undir úrskurð samgönguráðuneytisins. Við það skerðist þó ekki réttur hans til þess að leita dómsúrskurðar um málið.

11. gr.

Samgönguráðuneytið getur, að fenginni umsögn Farmanna- og fiskimannasambands Íslands og Vélskóla Íslands, heimilað þeim erlendum ríkisborgurum, sem lokið hafa vélstjóranámi við íslenskan skóla eða sambærilegan erlendan skóla að fá útgefið viðeigandi atvinnuskírteini, að fullnægðum öðrum skilyrðum.

Á sama hátt getur samgönguráðuneytið, að fenginni umsögn Vélskóla Íslands, heimilað þeim íslenskum ríkisborgurum, sem lokið hafa vélstjóranámi við erlenda skóla, að fá útgefin viðeigandi atvinnuskírteini, að fullnægðum öðrum skilyrðum.

VI. KAFLI

Ýmis ákvæði.

12. gr.

Við útreikning á afli véla í skipum skal farið eftir reglum, sem ráðherra setur að fengnum tillögum Siglingamálastofnunar ríkisins.

13. gr.

Brot gegn lögum þessum varða sektum, nema þyngri refsing liggja við eftir öðrum lögum. Sektir renna í ríkissjóð.

Með mál út af brotum á lögum þessum skal farið að hætti opinberra mála.

VII. KAFLI

Gildistaka og brottfallin lög.

14. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi. Jafnframt falla úr gildi lög nr. 72/1966 um atvinnuréttindi vélstjóra á íslenskum skipum, svo og önnur lagaákvæði, sem brjóta kynnu í bága við lög þessi.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Almennt.

I.

Þann 26. júní 1978 skipaði samgönguráðherra eftirgreinda menn í nefnd til að endurskoða lög nr. 72 13. maí 1966 um atvinnuréttindi vélstjóra á íslenskum skipum og lög nr. 69 30 apríl 1973 um atvinnuréttindi skipstjórnarmanna á íslenskum skipum:

Kristin Gunnarsson, deildarstjóra (sem jafnframt er skipaður formaður nefndarinnar), Andrés Guðjónsson, skólastjóra (tilnefndan af Vélskóla Íslands), Guðmund Hallvarðsson, formann Sjómannafélags Reykjavíkur (tilnefndan af Sjómannasambandi Íslands), Ingólf S. Ingólfsson, forseta Farmanna- og fiskimannasambands Íslands (tilnefndan af því sambandi), Jón H. Magnússon, lögfræðing (tilnefndan af Vinnuveitendasambandi Íslands), Jónas Haraldsson, skrifstofustjóra (tilnefndan af Landssambandi íslenskra útvegsmanna), Jónas Sigurðsson, skólastjóra (tilnefndan af Stýrimannaskólanum í Reykjavík) og Óskar Einarsson, deildarstjóra (tilnefndan af Vinnumálasambandi samvinnufélaganna).

Haustið 1982 lét Ingólfur S. Ingólfsson af nefndarstörfum sökum heilsubrests, en með bréfi, dags. 24. nóvember 1982, skipaði samgönguráðherra Helga Laxdal, vélfræðing í nefndina í hans stað og var það gert eftir tilnefningu Farmanna- og fiskimannasambands Íslands. Þá var lokið frágangi frumvarps til laga um atvinnuréttindi skipstjórnarmanna.

Haustið 1982 var Páll Sigurðsson, dósent, ráðinn nefndinni til aðstoðar.

Nefndin hefur haldið marga fundi, þar sem viðfangsefni hennar hafa verið ítarlega rædd og einnig hafa nefndarmenn kynnt sér margvíslegar heimildir, erlendar jafnt sem íslenskar, sem snerta viðfangsefni nefndarinnar. Auk þess hefur verið haft samráð við ýmsa aðila, sem hagsmuna hafa átt að gæta á þessu sviði, og álitserða verið aflað. Þess má einnig geta sérstaklega, að starfsmaður Farmanna- og fiskimannasambands Íslands sat nokkra fundi nefndarinnar eftir beiðni formanns hennar.

Nefndin samdi fyrst frumvarp til laga um atvinnuréttindi skipstjórnarmanna á íslenskum skipum, en að því búnu snéri hún sér að samningu þess frumvarps, sem hér liggur fyrir. Er þess að vænta, að bæði frumvörpin verði lögð fyrir Alþingi samtímis.

II.

Árið 1966 gengu í gildi ný lög um atvinnuréttindi vélstjóra á íslenskum skipum (nr. 72 þ. á.), sem höfðu í för með sér talsverðar breytingar frá þeim lagaákvæðum, sem áður höfðu gilt um það efni. Stóð efni hinna nýju laga í nánu sambandi við efni nýrra laga um vélstjóranám, sem einnig tóku gildi um sama leyti (l. 67/1966). Um aðdraganda þeirra laga vísast til ítarlegra greinargerða, sem fylgdu viðkomandi frumvörpum á sínum tíma.

Á þeim tíma, sem liðinn er síðan framangreind lög voru sett, hafa orðið margvíslegar breytingar á því atvinnusviði, sem hér um ræðir, m. a. vegna örrar tækniþróunar, sem í reynd skapa nýjar eða breyttar kröfur um kunnáttu, hæfni og starfsemi þeirra manna, sem bera eiga ábyrgð á vélum skipa.

Í því frumvarpi um atvinnuréttindi, sem hér liggur fyrir, er leitast við að koma til móts við þessar breyttu þarfir, auk þess sem með frumvarpinu er ætlað að einfalda mjög núgildandi reglur um þetta efni. Það er hins vegar ekki hlutverk þessarar nefndar að gera tillögur um breytta tilhögun á vélstjóranámi almennt, en hún vill þó koma á framfæri ábendingum um, að það verði gert hið fyrsta, og þá þannig að haft verði mið af ákvæðum þessa frumvarps, ef að lögum verður.

Hvað varðar efni frumvarpsins skal einkum vísað til skýringa með einstökum greinum þess, en þó skulu hér áréttuð eftirtalin meginatriði:

1. Ákvæði frumvarpsins eru að miklum mun einfaldari en er að gildandi lögum og efnisskipan þess jafnframt skýrari og aðgengilegri. Í frumvarpinu er m. a. almennt ekki gerður greinarmunur á tegundum skipa, svo sem hins vegar er gert í gildandi lögum.

2. Ákvæði frumvarpsins um fjölda vélstjóra og vélavarða fela í sér meðaltalsreglur, sem nefndin telur æskilegar og reyndar nauðsynlegar í flestum tilvikum. Ljóst er þó, að í lögum verður að gæða þessar reglur nokkrum sveigjanleika vegna óhjákvæmilegra aðstæðna, enda örðugt eða ógerlegt að setja reglur, sem hentað geti jafnvel fyrir öll skip, hvort sem þau eru ný eða gömul, hvert sem verkefni þeirra er o. s. frv. Er því mönnunarnefnd ætlað að leyfa frávik frá meginreglunni, ef sérstakar ástæður krefjast þess eða réttlæta það.
3. Miðað er við að færri sérfróða menn þurfi til starfa í vélarrúmi nú miðað við það, sem áður var. Leiðir þetta m. a. af tölvuvæðingu og hinni auknu sjálfvirkni, sem orðið hefur á vélbúnaði á síðustu árum, auk þess sem stjórnþök véla hafa í auknum mæli færst úr vélarrúmi yfir til stjórnþalls skips. Notkun svokallaðrar skiptiskráfu í stærri skipum hefur einnig leitt til einföldunar á vélstjórn.
4. Með frumvarpinu er miðað að því að mjög verði dregið úr undanþágum frá lögmætum kröfum til atvinnuréttinda vélstjóra. Nefndin telur að óæskilegt sé, að mikið kveði að þess háttar undanþágum, en þær hafa verið mjög tíðkaðar á undanförunum árum, einkum á fiskiskipaflotanum. Er því lagt til að dregið verði nokkuð úr kröfum til hinna lægri réttinda með það að markmiði að tryggt verði að allir þeir, sem við vélstjórn fást, hafi fengið einhverja lágmarks námsþjálfun og þarf þá að sjá til þess, að námi og kennslu verði í framtíðinni hagað til samræmis við þetta.

Um einstakar greinar

Um 1. gr.

Í þessari grein er dregið saman efni nokkurra greina úr gildandi lögum, en það einfaldað mjög. Er hér almennt ekki gerður greinarmunur á lágmarksfjölda vélstjóra og vélavarða eftir tegundum skipa, svo sem nú er í lögum. Í frumvarpinu er einnig tekið fram um orku véla miðað við kílóvött (kw), eftir hinu svokallaða „Système International (SI)“-kerfi, en það hefur í reynd leyst af hólmi hið eldra mælikerfi eftir hestaflatölu. Í frumvarpinu er þó jafnframt, til öryggis, miðað við hina eldri mæliaðferð.

Mælt er fyrir um stöðu vélavarða, en mikilvægt er, að séð verði fyrir fullnægjandi námskeiðum fyrir þá sem víðast um land.

Um 2. gr.

Lagt er til, að haldið verði núverandi skiptingu á námi á fjórum stigum, en kröfum til réttinda á tilteknum stigum nokkuð breytt, og námsefni flutt til milli stiga, án þess að heildarmyndin breytist til muna.

Dregið er úr skilyrðum til 1. stigs, enda er það grundvöllur að vélavarréttindum.

Hvað varðar 2. stig skal vakin athygli á tilteknum starfstíma, sem bundinn sé við fiskiskip, og er þar komið til móts við hagsmuni fiskiskipaútgerðarinnar.

Hvað varðar starfsréttindi sem vélfræðingur, sem vikið er að í sambandi við 4. stig, vísast einnig til laga nr. 6 2. mars 1981.

Ákvæði í 5. lið er nýmæli, sem miðast m. a. við menn, sem lokið hafa 1. stigi, fara síðan til sjós og vinna þar við litla vél í allmörg ár en koma svo í skólann aftur til frekari náms. Myndi þá þessi starfstími hans nýtast honum illa ef framangreindar meginreglur væru ekki hafðar sveigjanlegar að þessu leyti.

Um 3. gr.

1. mgr. er samhljóða 25. gr. núgildandi laga.

2. mgr. er nýmæli, sem helgast af sanngirnisástæðum en þarfnast eigi nánari skýringa.

Um 4. gr.

Efni 4. gr. er í stórum dráttum efnislega samhljóða 16. gr. núgildandi laga.

Um 5.—7. gr.

Varðandi ákvæði þessara greina um undanþáguheimildir og um mönnunarnefnd vísast til greinargerðar um samhljóða greinar í frumvarpi því, sem nefndin hefur samið um atvinnuréttindi skipstjórnarmanna.

Á það skal þó bent, að sett er nýmæli í 2. mgr. 5. gr. frumvarpsins þar sem ráðherra er heimilað að ákveða með reglugerð gjald fyrir veittar undanþágur, sem renni í sérstakan sjóð til að lána eða styrkja þá undanþáguhafa, sem þörf hafa fyrir slíka fyrirgreiðslu, til öflunar starfsréttinda. Undanþegnir gjaldinu eru þeir sem lokið hafa fyllsta skólanámi, en vantar starfstíma.

Um 8. gr.

Hér ræðir um útgáfu atvinnuskírteina. Í stað átján tegunda skírteina, sem komið geta til greina nú, er einungis um að ræða sex tegundir skírteina samkvæmt frumvarpinu. Í frumvarpinu kemur m. a. einnig fram sú breyting frá því sem nú er, að lagt er til að skírteini séu ætíð gefin út á ensku jafnt og íslensku.

Um 9. gr.

Grein þessi samsvarar að nokkru 20. gr. núgildandi laga en breytingarnar skýra sig sjálfar.

Um 10. gr.

Ákvæðið skýrir sig sjálft.

Um 11. gr.

Ákvæðið er nýmæli, sem skýrir sig sjálft, en benda má á að hliðstætt ákvæði er í framangreindu frumvarpi til laga um atvinnuréttindi skipstjórnarmanna.

Um 12. gr.

Greinin samsvarar 24. gr. gildandi laga, nema hvað orðalagi er lítillega breytt, sbr. það sem fyrr sagði um útreikning vélarorku eftir kílóvöttum í stað hestafla.

Um 13. gr.

Þarfnast ekki skýringar.

Um 14. gr.

Þarfnast ekki skýringar.